

Justitieutskottets betänkande 2019/20:JuU41

Inget grundavdrag vid bestämmande av brottsskadeersättning

Sammanfattning

Utskottet ställer sig bakom regeringens förslag till ändring av brottsskadelagen. Förslaget innebär att grundavdraget avskaffas vid bestämmande av brottsskadeersättning för alla som har drabbats av en ersättningsgill skada till följd av brott. Lagändringen föreslås träda i kraft den 1 juli 2020.

Utskottet anser att riksdagen bör avslå motionsyrkandena.

I betänkandet finns fyra reservationer (M, SD, V, KD, L).

Behandlade förslag

Proposition 2019/20:87 Inget grundavdrag vid bestämmande av brottsskadeersättning

Två yrkanden i en följdmotion

Åtta yrkanden från allmänna motionstiden 2019/20.

Innehållsförteckning

Utskottets förslag till riksdagsbeslut3

Redogörelse för ärendet4

Utskottets överväganden5

 Inget grundavdrag vid bestämmande av brottsskadeersättning5

 Effektivare hantering av ersättning till brottsoffer.....8

Reservationer 13

 1. Effektivare hantering av ersättning till brottsoffer, punkt 2 (M, KD) ...13

 2. Effektivare hantering av ersättning till brottsoffer, punkt 2 (SD) 14

 3. Effektivare hantering av ersättning till brottsoffer, punkt 2 (V) 15

 4. Effektivare hantering av ersättning till brottsoffer, punkt 2 (L)..... 16

Bilaga 1

Förteckning över behandlade förslag 18

 Propositionen 18

 Följdmotionen 18

 Motioner från allmänna motionstiden 2019/20 18

Bilaga 2

Regeringens lagförslag20

Utskottets förslag till riksdagsbeslut

1. Inget grundavdrag vid bestämmande av brottsskadeersättning

Riksdagen antar regeringens förslag till lag om ändring i brottsskadelagen (2014:322).

Därmed bifaller riksdagen proposition 2019/20:87.

2. Effektivare hantering av ersättning till brottsoffer

Riksdagen avslår motionerna

2019/20:142 av Linda Westerlund Snecker m.fl. (V) yrkande 3,

2019/20:261 av Mikael Larsson (C),

2019/20:823 av Richard Jomshof m.fl. (SD) yrkande 15,

2019/20:1643 av Ann-Sofie Lifvenhage (M),

2019/20:2016 av Johan Pehrson m.fl. (L) yrkande 17,

2019/20:2832 av Ulf Kristersson m.fl. (M) yrkande 28,

2019/20:3239 av Markus Wiechel m.fl. (SD) yrkande 4,

2019/20:3348 av Andreas Carlson m.fl. (KD) yrkande 14 och

2019/20:3508 av Johan Forssell m.fl. (M) yrkandena 1 och 2.

Reservation 1 (M, KD)

Reservation 2 (SD)

Reservation 3 (V)

Reservation 4 (L)

Stockholm den 16 april 2020

På justitieutskottets vägnar

Andreas Carlson

Följande ledamöter har deltagit i beslutet: Andreas Carlson (KD), Mikael Damsgaard (M), Serkan Köse (S), Cecilie Tenfjord Toftby (M), Karin Enström (M), Fredrik Malm (L), Sofia Nilsson (C), Anna Vikström (S), Azadeh Rojhan Gustafsson (S), Leif Nysmed (S), Mathias Tegnér (S), Jon Thorbjörnson (V), Martin Kinnunen (SD), Mattias Bäckström Johansson (SD), Tobias Andersson (SD), Annika Hirvonen Falk (MP) och Acko Ankarberg Johansson (KD).

Redogörelse för ärendet

I betänkandet behandlar utskottet proposition 2019/20:87 Inget grundavdrag vid bestämmande av brottsskadeersättning. I propositionen föreslår regeringen att grundavdraget avskaffas vid bestämmande av brottsskadeersättning för alla som har drabbats av en ersättningsgill skada till följd av brott.

Regeringens förslag till riksdagsbeslut återges i bilaga 1. Regeringens lagförslag finns i bilaga 2.

En motion har väckts med anledning av propositionen. Vidare behandlas åtta motionsyrkanden från den allmänna motionstiden 2019/20. Förslagen i motionerna finns i bilaga 1.

Utskottets överväganden

Inget grundavdrag vid bestämmande av brottskadeersättning

Utskottets förslag i korthet

Riksdagen antar regeringens förslag till ändring i brottskadelagen.

Terrorismdirektivet

Den 15 mars 2017 antogs Europaparlamentets och rådets direktiv (EU) 2017/541 av den 15 mars 2017 om bekämpande av terrorism, om ersättande av rådets rambeslut 2002/475/RIF och om ändring av rådets beslut 2005/671/RIF (terrorismdirektivet). Direktivet trädde i kraft den 20 april 2017 och skulle vara genomfört den 8 september 2018.

Direktivet genomfördes, såvitt avser de straffrättsliga delarna, i svensk rätt genom bl.a. utvidgningar av straffbestämmelser på området, däribland ändringar i lagen (2003:148) om straff för terroristbrott (terroristbrottslagen). Ändringarna beslutades genom propositionen En mer heltäckande terrorismlagstiftning och trädde i kraft den 1 september 2018 (prop. 2017/18:174).

Brottskadeersättning

Den som har drabbats av en skada till följd av brott kan få skadan ersatt av staten (brottskadeersättning) enligt reglerna i brottskadelagen (2014:322). Sådan ersättning betalas i första hand för personsador och kränkningar, men i vissa fall även för saksador och rena förmögenhetssador. Vad de olika skadetyperna omfattar framgår av 5 kap. skadeståndslagen. Dessutom betalas brottskadeersättning enligt en skälighetsbedömning till barn som har bevittnat ett brott som varit ägnat att skada tryggheten och tilliten hos barnet i hans eller hennes förhållande till en närstående person (9 §).

Brottskadeersättning är subsidiär i förhållande till andra ersättningar. Det innebär att den skadelidande först måste undersöka om det finns möjlighet att få ersättning från gärningsmannen eller från en försäkring (10 och 11 §§). Brottskadeersättningen kan vidare jämkas i vissa fall, t.ex. om den skadelidande genom sitt uppträdande i samband med brottet uppsåtligt eller av oaksamhet har ökat skaderisken (12 §).

Vid bestämmande av brottskadeersättning ska ett grundavdrag göras (13 §). Avdragsbeloppet bestäms enligt de regler som framgår av 3 § brottskadeförordningen (2014:327) och uppgår för närvarande till 1 500

kronor. Grundavdrag ska inte göras i vissa fall, t.ex. vid ersättning till barn som har bevittnat brott eller om det finns särskilda skäl som talar emot det.

För utbetalning av brottsskadeersättning gäller vidare vissa beloppsgränser (14 §). Ersättning för personskador i form av engångsbelopp betalas ut med högst tjugo gånger det prisbasbelopp som gäller enligt socialförsäkringsbalken vid beslutstillfället och i form av livränta med högst tre gånger samma prisbasbelopp för varje år. Syftet med dessa begränsningar är att staten inte ska behöva betala exceptionellt höga ersättningsbelopp, se propositionen En ny brottsskadelag (prop. 2013/14:94 s. 32 och prop. 1977/78:126 s. 30).

Om den sammanlagda ersättningen är lägre än 100 kronor betalas ersättning inte ut. Bakgrunden till det är att utbetalningar av mycket låga belopp kostar mer att administrera än de belopp som betalas ut. Det har därför inte ansetts samhällsekonomiskt motiverat att handlägga alltför låga ersättningsanspråk (prop. 2013/14:94 s. 65).

Ärenden om brottsskadeersättning prövas av Brottsoffermyndigheten (21 §). För att en ansökan ska prövas krävs att brottet har anmälts till en brottsutredande myndighet eller att sökanden visar en giltig anledning till att någon sådan anmälan inte har gjorts och den skadelidande i skäligen utsträckning har bidragit till att det anmälda brottet kan utredas (16 §). Däremot krävs inte att gärningsmannen har dömts eller ens åtalats för brottet.

När brottsskadeersättning har betalats inträder staten i den skadelidandes ställe och kan regressvis kräva tillbaka det belopp som har betalats från den person som har orsakat skadan (28 §).

Propositionen

Det krävs inga lagändringar för att genomföra terrorismdirektivets brottsofferbestämmelser

I den nu aktuella propositionen behandlas övriga delar av terrorismdirektivet, vilka i huvudsak rör brottsofferbestämmelser. Regeringen gör i det sammanhanget bedömningen att Sverige enligt nuvarande lagstiftning lever upp till samtliga av terrorismdirektivets brottsofferbestämmelser. Enligt propositionen innebär exempelvis den bredd av befintliga möjligheter till hjälp och stöd från bl.a. socialtjänst, hälso- och sjukvård, rättsväsendets aktörer och ideella organisationer att Sverige lever upp till vad terrorismdirektivet kräver i fråga om att det ska finnas stödtjänster inriktade på de specifika behoven hos offer för terrorism samt att dessa ska finnas att tillgå omedelbart efter en terroristattack och så länge det är nödvändigt. Detsamma gäller enligt regeringen i fråga om direktivets krav på kostnadsfrihet avseende psykologiskt stöd.

Inget grundavdrag vid bestämmande av brottsskadeersättning

Även om det inte krävs för att genomföra terrorismdirektivet anser regeringen att det finns anledning att avskaffa grundavdraget vid bestämmande av

brottsskadeersättning. Detta skulle innebära att den som drabbas av skada till följd av brott kan få skadan ersatt utan att något grundavdrag görs, förutsatt att skadan är ersättningsgill enligt reglerna om brottsskadeersättning.

Redan i dag görs undantag från huvudregeln om grundavdrag i vissa situationer, t.ex. när ersättning lämnas till ett barn som har bevitnat brott. Undantag kan också göras om det finns särskilda skäl (13 §). Sådana särskilda skäl har ansetts finnas bl.a. när den skadelidande har en låg ålder eller har avlidit till följd av brottet. Det kan också vara särskilda skäl om det vid enskilda fall ter sig som stötande att ett grundavdrag görs (prop. 2013/14:94 s. 81). Gränsdragningen mellan vilka som på detta sätt bör undantas från grundavdrag är dock inte alldeles enkel att göra och det finns goda skäl för att inte längre göra denna skillnad mellan brottsoffer.

När det finns en känd gärningsperson och brottsskadeersättning ändå betalas ut, har gärningspersonen en skyldighet att ersätta den skadelidande för den del av skadan som motsvarar grundavdraget. I sådana fall har Kronofogdemyndigheten dock vanligtvis redan, utan framgång, försökt att bistå brottsoffret med att driva in skadeståndet från gärningspersonen. Möjligheterna att få ersättning för grundavdraget från gärningspersonen är därmed ofta begränsade. I de fall brottsskadeersättning betalas ut i avsaknad av en känd gärningsperson finns det i dag över huvud taget inte någon möjlighet för den skadelidande att få grundavdraget ersatt. Det finns i dessa fall en risk att den skadelidande kan uppleva det som märkligt, eller ibland t.o.m. stötande, att ett grundavdrag görs. Om grundavdraget avskaffas, säkerställs att alla som beviljas brottsskadeersättning alltid får ersättning även för den del av skadan som motsvarar grundavdraget. Ett avskaffat grundavdrag skulle därmed innebära bättre möjligheter för brottsoffer att få full ersättning för skador till följd av brott. Det skulle dessutom göra systemet för brottsskadeersättning mer lätthanterligt och lättbegripligt för brottsoffer.

Vidare anser regeringen att motiven bakom bestämmelsen om grundavdrag inte längre har samma relevans som vid bestämmelsen tillkomst. Ett av de bärande skälen var t.ex. att en skadelidande – om ett grundavdrag inte tillämpades – skulle dra fördel av att hamna i ett bättre läge genom att låta bli att försäkra sig. En hemförsäkring omfattar dock en stor mängd olika situationer där överfallsskyddet sett för sig får antas ha en relativt begränsad betydelse för valet att teckna en försäkring. Regeringen anser därför att risken att presumtiva försäkringstagare skulle låta bli att försäkra sig i anledning av ett avskaffat grundavdrag får anses så försumbar att den kan lämnas utan avseende.

Enligt regeringen finns det därmed goda skäl att avskaffa grundavdraget. Det skulle innebära förbättrade möjligheter för brottsoffer att få ersättning för skador till följd av brott. Systemet för brottsskadeersättning skulle också bli mer lätthanterligt och lättbegripligt för brottsoffer. Därtill kommer att ett avskaffat grundavdrag skulle bidra till att terrorismdirektivets brottsofferbestämmelser skulle få ett ännu bättre genomslag i Sverige. Mot denna bakgrund menar regeringen att grundavdrag inte längre bör göras vid

bestämmande av brottsskadeersättning. Bestämmelsen i brottsskadelagen om grundavdrag bör därför upphävas.

Lagändringen föreslås träda i kraft den 1 juli 2020.

Utskottets ställningstagande

Propositionen har inte lett till några motionsyrkanden eller andra invändningar under utskottsbehandlingen. Utskottet anser att regeringens lagförslag är ändamålsenligt utformat och att det bör antas.

Effektivare hantering av ersättning till brottsoffer

Utskottets förslag i korthet

Riksdagen avslår tio motionsyrkanden om effektivare hantering av ersättning till brottsoffer.

Jämför reservation 1 (M, KD), 2 (SD), 3 (V) och 4 (L).

Motionerna

I kommittémotion 2019/20:3508 av Johan Forssell m.fl. (M) yrkandena 1 och 2 anför motionärerna att brottsofferperspektivet behöver stärkas i det svenska rättsväsendet och att det bl.a. bör införas en effektivare hantering av ersättning till brottsoffer. Enligt motionärerna bör man utreda en ordning där ett ersättningsbelopp som har fastställts av en domstol utbetalas direkt av Brottsoffermyndigheten, utan att brottsoffret själv måste agera gentemot en gärningsman. Det skulle underlätta utbetalningen av den ersättning som ett brottsoffer får rätt till och därmed minska brottsoffrets lidande. Liknande yrkanden framställs i partimotion 2019/20:2832 av Ulf Kristersson m.fl. (M) yrkande 28 och i motion 2019/20:1643 av Ann-Sofie Lifvenhage (M).

Ett flertal andra motioner tar också upp frågor om att underlätta utbetalningen av ersättning till brottsoffer.

I kommittémotion 2019/20:142 av Linda Westerlund Snecker m.fl. (V) yrkande 3 begär motionärerna ett tillkännagivande om att det bör utredas hur utbetalningen av brottsskadeersättning kan bli enklare och mindre byråkratisk.

I motion 2019/20:261 av Mikael Larsson (C) vill motionären att det ska säkerställas att ett utdömt skadestånd också utbetalas till brottsoffren.

I kommittémotion 2019/20:823 av Richard Jomshof m.fl. (SD) yrkande 15 begär motionärerna att det ska införas en statlig skadeståndsgaranti som innebär att brottsoffer inte själva ska tvingas att driva in utdömda skadestånd från sina förövare. Ett liknande yrkande framställs i motion 2019/20:3239 av Markus Wiechel m.fl. (SD) yrkande 4.

I partimotion 2019/20:2016 av Johan Pehrson m.fl. (L) yrkande 17 begärs en översyn av reglerna för skadestånd i syfte att förbättra brottsoffers möjligheter att få ut skadestånd som har utdömts i domstol, t.ex. genom bättre

juridiskt stöd för att driva in beloppet eller genom att staten utbetalar beloppet och sedan kräver tillbaka det av den dömda.

Slutligen så begärs i kommittémotion 2019/20:3348 av Andreas Carlson m.fl. (KD) yrkande 14 en automatisk utbetalning av skadestånd till brottsoffer.

Bakgrund

Utbetalning av skadestånd

Den som har skadats till följd av ett brott kan kräva skadestånd av gärningsmannen. Regler om skadestånd och vilka skador som är ersättningsgilla finns i skadeståndslagen (1972:207). Processuella regler om hur skadeståndsanspråk ska framställas och om att talan kan föras i samband med ett brottmål finns i rättegångsbalken. Regler om hur fordringar drivs in finns i utsökningsbalken.

När ett brott anmäls till polisen ska målsäganden informeras om att åklagaren under vissa förutsättningar kan föra talan om enskilt anspråk på grund av brottet. Polisen ska också informera om möjligheterna att få ersättning enligt brottsskadelagen (2014:322) och om reglerna för hur dessa ärenden handläggs (13 a § förundersökningskungörelsen [1947:948]). Om brottet hör under allmänt åtal ska åklagaren, på målsägandens begäran förbereda och föra talan om skadestånd. En förutsättning är att det kan ske utan väsentlig olägenhet och att anspråket inte är uppenbart obefogat. Vill målsäganden att anspråket ska tas upp i samband med åtalet, ska han eller hon anmäla anspråket till undersökningsledaren eller åklagaren och lämna uppgift om de omständigheter på vilka det grundas (22 kap. 2 § rättegångsbalken). Om ett målsägandebiträde har förordnats för en målsägande ska målsägandebiträdet hjälpa målsäganden att föra talan om enskilt anspråk med anledning av brottet, om detta inte görs av åklagaren (3 § lagen [1988:609] om målsägandebiträde).

När stämningsansökan lämnas in till tingsrätten ska det framgå om åklagaren för talan om enskilt anspråk. Skadeståndsyrkandet behandlas tillsammans med övriga yrkanden i brottmålet.

I samband med att domen skickas ut till parterna får de skriftlig information om betalning av skadeståndet. När domen har vunnit laga kraft skickar domstolen den till Kronofogdemyndigheten (25 a § förordningen [1990:893] om underrättelse om dom i vissa brottmål, m.m.). När en lagakraftvunnen dom som innebär att den tilltalade ska betala skadestånd kommer in till Kronofogdemyndigheten skickar myndigheten ut en skriftlig fråga till den brottsutsatte med en förfrågan om denne vill ha hjälp med att driva in skadeståndet. Om den brottsutsatte tackar ja till detta skickar Kronofogdemyndigheten en uppmaning till den som ska betala skadestånd att betala in skadeståndsbeloppet till myndigheten. Den skadeståndsskyldige har då två veckor på sig att betala. Om han eller hon inte gör det, gör Kronofogdemyndigheten en tillgångsutredning för att ta reda på om den skadeståndsskyldige har möjlighet att betala. Om Kronofogdemyndighetens

utredning visar att gärningsmannen inte kan betala hela det utdömda skadeståndet, ska den brottsutsatte ta reda på om han eller hon har någon försäkring som kan täcka skadeståndet eller delar av det. Om ingen försäkringsersättning betalas ut kan den brottsutsatte vända sig till Brottsoffermyndigheten och ansöka om brottsskadeersättning. Försättningarna för utbetalning av en sådan ersättning anges i brottsskadelagen.

Om brottsskadeersättning betalas ut, inträder staten i den skadelidandes rätt till skadestånd. Brottsskadeersättning betalas ut för personskador. Som personskador ersätts även skador på kläder, glasögon och liknande föremål som den skadade bar på sig vid skadetillfället. Om någon har allvarligt kränkt någon annan genom ett brott som innefattar ett angrepp mot dennes person, frihet eller frid eller genom grovt förtal enligt 5 kap. 2 § brottsbalken betalas brottsskadeersättning ut för den skada som kränkningen innebär. Brottsskadeersättning kan i vissa fall betalas ut även för sakskadador (4–6 §§ brottsskadelagen).

Brottsskadelagsutredningen

Brottsskadelagsutredningen (Ju 2010:12) hade bl.a. i uppdrag att ta ställning till om det fanns skäl att lindra de krav som ställdes på brottsutsatta att på egen hand kräva betalning av den skadeståndsskyldige, t.ex. genom att lägga det primära ansvaret för att kräva in utdömda skadestånd på staten (dir. 2010:84). Brottsskadelagsutredningen lämnade i maj 2012 betänkandet En ny brottsskadelag (SOU 2012:26). Utredningen anförde följande om huruvida det primära ansvaret för att kräva in utdömda skadestånd skulle läggas på staten (s. 15 f.).

När det gäller kraven i övrigt på den skadelidande, så vore det mest brottsoffervänliga alternativet att låta brottsskadeersättning betalas ut i direkt anslutning till brottet. Utredningen finner dock att en sådan ordning inte är förenlig med det nuvarande systemets uppbyggnad. Många anser att gottgörelse från den som har vållat skadan är viktig för brottsoffrets upprättelse. Den grundläggande skadeståndsrättsliga principen, att den som har vållat skadan ska ersätta den, skulle komma i bakgrunden. Försäkringsersättningens funktion skulle också förändras och på sikt skulle försäkringsskyddet riskera att upphöra. Om försäkringsbolagen skulle betala ersättningen till staten i stället för till den enskilda försäkringstagaren, skulle nämligen bolagens incitament till att ha kvar skyddet i sina försäkringar, liksom kundens incitament att ha en sådan försäkring, försvinna. Försäkringsbolagen betalar i dag minst lika mycket genom överfallsskyddet i hemförsäkringarna som staten betalar genom brottsskadeersättningen. En ändrad ordning skulle också medföra att Brottsoffermyndighetens beslutsunderlag försämrades. Komplikationer skulle också uppstå i förhållande till en efterföljande skadeståndstalan mot skadevållaren. Att föreslå en sådan radikal omläggning av regelsystemet har knappast stöd i direktiven och är enligt utredningens mening inte heller motiverad.

En ny brottsskadelag trädde i kraft den 1 juli 2014 (prop. 2013/14:94, bet. 2013/14:JuU38, rskr. 2013/14:255). Genom den nya lagstiftningen skapades ett större utrymme för Brottsoffermyndigheten att återkräva utbetald

ersättning från gärningsmän. I propositionen (s. 20 f.) konstaterade regeringen att det med fog kunde hävdas att det vore allra enklast för det enskilda brottsoffret om han eller hon kunde få ersättningen av staten direkt efter brottet. Ett annat alternativ vore att brottsskadeersättningen betalades direkt efter det att domen hade vunnit laga kraft. Regeringen anförde att båda alternativen hade flera nackdelar. Bland annat nämndes att om brottsoffret skulle få ersättning av staten direkt efter brottet, skulle brottsoffrets vilja att medverka i brottsutredningen med stor sannolikhet minska. Detta skulle i sådana fall få allvarliga konsekvenser för den brottsbekämpande verksamheten och för förtroendet för rättsväsendets möjligheter att klara upp brott och skapa ett tryggare samhälle. Om brottsskadeersättningen däremot skulle betalas ut direkt efter det att domen om skadestånd hade vunnit laga kraft, skulle en av komplikationerna vara att man skulle sakna incitament för enskilda att teckna överfallsskydd – ersättningen skulle ju ändå betalas ut. Detta skulle på sikt kunna leda till att skyddet helt togs bort ur de svenska hemförsäkringarna, vilket framför allt skulle drabba de brottsoffer som inte får sin sak prövad av domstol. En sådan förändring skulle även innebära en betydande kostnadsökning för staten. Regeringen ansåg med anledning av de skäl som redovisades i propositionen att brottsskadeersättning även i fortsättningen skulle vara underordnad andra ersättningsformer som stod den skadelidande till buds, t.ex. skadestånd och ersättning från en försäkring.

Tidigare riksdagsbehandling

Utskottet har vid flera tillfällen tidigare behandlat motioner om att underlätta för brottsoffer att få ersättning för skador med anledning av brott.

Vid beredningen av motioner från allmänna motionstiden 2014/15 avstyrkte utskottet motionsyrkanden om att brottsoffer skulle få ersättningen utbetald av staten (bet. 2014/15:JuU18 s. 28 f.). Utskottet uttalade att man instämde i den bedömning som regeringen gjorde i propositionen till den nya brottsskadelagen (prop. 2013/14:94), nämligen att det med fog kunde hävdas att det vore allra enklast för brottsoffret om han eller hon kunde få ersättning av staten direkt efter brottet. Ett annat alternativ vore att brottsskadeersättning betalades direkt efter att domen hade vunnit laga kraft. Båda alternativen hade emellertid enligt utskottet flera nackdelar, bl.a. att incitamenten för enskilda att teckna försäkringar skulle minska och att detta skulle medföra en betydande kostnadsökning för staten. Utskottet ansåg att brottsskadeersättning även i fortsättningen borde vara underordnad andra ersättningsformer som står den skadelidande till buds. Riksdagen följde utskottets förslag (rskr. 2014/15:124).

Utskottet har därefter gjort samma bedömning vid beredningen av liknande yrkanden från de allmänna motionstiderna 2016/17 (bet. 2016/17:JuU20, prot. 2016/17:104), 2017/18 (bet. 2017/18:JuU17, rskr. 2017/18:241) och 2018/19 (bet. 2018/19:JuU14, rskr. 2018/19:182).

Utskottets ställningstagande

Utskottet vidhåller sin tidigare uppfattning att även om det vore allra enklast för brottsoffret om han eller hon kunde få ersättning av staten direkt efter brottet eller om brottsskadeersättning betalades ut direkt efter att domen hade vunnit laga kraft, så har dessa och liknande alternativ flera nackdelar. Bland annat skulle incitamenten för enskilda att teckna försäkringar minska, vilket på sikt skulle kunna leda till att skyddet helt togs bort ur de svenska hemförsäkringarna. Detta är något som framför allt skulle drabba de brottsoffer som inte får sin sak prövad av domstol. En sådan ordning skulle också medföra en betydande kostnadsökning för staten. Utskottet anser därför alltså att brottsskadeersättning även i fortsättningen bör vara underordnad andra ersättningsformer som står den skadelidande till buds. Utskottet avstyrker därmed samtliga motionsyrkanden.

Reservationer

1. Effektivare hantering av ersättning till brottsoffer, punkt 2 (M, KD)

av Andreas Carlson (KD), Mikael Damsgaard (M), Cecilie Tenfjord Toftby (M), Karin Enström (M) och Acko Ankarberg Johansson (KD).

Förslag till riksdagsbeslut

Vi anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 2 borde ha följande lydelse:

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i reservationen och tillkännager detta för regeringen.

Därmed bifaller riksdagen motionerna

2019/20:3348 av Andreas Carlson m.fl. (KD) yrkande 14 och

2019/20:3508 av Johan Forssell m.fl. (M) yrkandena 1 och 2 samt

bifaller delvis motionerna

2019/20:142 av Linda Westerlund Snecker m.fl. (V) yrkande 3,

2019/20:261 av Mikael Larsson (C),

2019/20:823 av Richard Jomshof m.fl. (SD) yrkande 15,

2019/20:1643 av Ann-Sofie Lifvenhage (M),

2019/20:2016 av Johan Pehrson m.fl. (L) yrkande 17,

2019/20:2832 av Ulf Kristersson m.fl. (M) yrkande 28 och

2019/20:3239 av Markus Wiechel m.fl. (SD) yrkande 4.

Ställningstagande

Syftet med regeringens förslag om att avskaffa grundavdraget vid bestämmande av brottsskadeersättning är att systemet för brottsskadeersättning ska bli mer lätthanterligt och lättbegripligt för brottsoffer. Vi delar bedömningen att systemet behöver förenklas, men i syfte att ytterligare stärka brottsoffrets ställning anser vi att fler åtgärder behöver komma på plats för att stärka brottsofferperspektivet i det svenska rättsväsendet. Större fokus bör riktas mot brottsoffren, och man bör inte som i dag främst utgå från gärningsmannens perspektiv. I stället ska större hänsyn tas till det lidande som brottsoffer har tvingats utstå.

Den som har utsatts för brott ska alltid kunna räkna med ett starkt stöd från samhället. Vi anser att stor vikt bör läggas på att förebygga brottslighet, men i de fall brott inte kan förebyggas måste samhällets resurser rikta in sig på att minska brottets skadeverkningar och hjälpa de brottsdrabbade. Ekonomisk ersättning är en viktig del i detta arbete. Därför är det angeläget att systemet med brottsskadeersättning fungerar väl.

Regeringens förslag i propositionen syftar till att förenkla hanteringen av brottsskadeersättning. Detta är ett steg i rätt riktning men det är inte tillräckligt.

Enligt dagens system ska den person som har begått ett brott kompensera brottsoffret för den skada som han eller hon har orsakat. I andra hand kan brottsoffret få ersättning från sitt försäkringsbolag, och i sista hand kan brottsoffret ha rätt till brottskadeersättning från Brottsoffermyndigheten. I den mån ett försäkringsbolag inte använder sig av skadeståndsrättsliga bedömningar utan betalar ut schablonbelopp kan brottsoffret ansöka om resterande del (upp till praxis) från Brottsoffermyndigheten.

Det är viktigt att ansvaret för ett brott är tydligt. Skadeståndsskyldigheten är en del av den konsekvens som åläggs den som har dömts för brott. Samtidigt vore det naturligtvis allra enklast för det enskilda brottsoffret om han eller hon kunde få ersättning av staten direkt efter brottet eller om brottskadeersättningen betalades direkt efter att domen hade vunnit laga kraft. Dagens system innebär att brottsoffret ibland själv behöver kontakta den skadeståndsskyldige för att få sin ersättning.

Vi menar att det inte är en rimlig ordning att brottsoffret själv tvingas ägna både tid och kraft åt att få sin självklara rätt. Man bör därför utreda en ordning där ett ersättningsbelopp som fastställts av domstolen utbetalas direkt av Brottsoffermyndigheten, utan att brottsoffret själv måste agera gentemot en gärningsman, i samband med att en dom vinner laga kraft. Det skulle underlätta utbetalningen av den ersättning som ett brottsoffer får rätt till och därmed minska brottsoffrets lidande.

2. Effektivare hantering av ersättning till brottsoffer, punkt 2 (SD)

av Martin Kinnunen (SD), Mattias Bäckström Johansson (SD) och Tobias Andersson (SD).

Förslag till riksdagsbeslut

Vi anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 2 borde ha följande lydelse:

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i reservationen och tillkännager detta för regeringen.

Därmed bifaller riksdagen motionerna

2019/20:823 av Richard Jomshof m.fl. (SD) yrkande 15 och

2019/20:3239 av Markus Wiechel m.fl. (SD) yrkande 4 och
bifaller delvis motionerna

2019/20:142 av Linda Westerlund Snecker m.fl. (V) yrkande 3,

2019/20:261 av Mikael Larsson (C),

2019/20:1643 av Ann-Sofie Lifvenhage (M),

2019/20:2016 av Johan Pehrson m.fl. (L) yrkande 17,

2019/20:2832 av Ulf Kristersson m.fl. (M) yrkande 28,

2019/20:3348 av Andreas Carlson m.fl. (KD) yrkande 14 och
2019/20:3508 av Johan Forssell m.fl. (M) yrkandena 1 och 2.

Ställningstagande

Vid sidan av skadeståndets storlek återstår ytterligare ett problem som riskerar att kränka brottsoffer. När väl ett skadestånd är fastställt och domen har vunnit laga kraft är det sällan så att gärningsmannen har medel eller är villig att betala skadeståndet. Brottsoffret måste då själv kräva gärningsmannen på beloppet med Kronofogdens hjälp. Om inte det fungerar är nästa steg att kontakta försäkringsbolagen för att se om deras försäkringar täcker skadeståndet. Ger inte heller detta något resultat får brottsoffret själv ta kontakt med Brottsoffermyndigheten och skriftligen ansöka om brottsskadeersättning.

Denna ordning är mycket tidsödande och resulterar i att gärningsmannen kommer undan betalning samt att brottsoffret kränks på nytt. Den är också precis tvärtemot vad det allmänna rättsmedvetandet anser vara ett bra system för utbetalning av skadestånd. För att undvika att t.ex. utsatta kvinnor själva tvingas driva in skulder från kvinnovåldsgärningsmän bör det införas en statlig skadeståndsgaranti. Denna skulle för det första innebära att staten skulle gå in och betala brottsoffret det skadestånd som rätten hade utdömt. På så sätt skulle brottsoffret direkt få sin rättmätiga ersättning och snabbare kunna gå vidare i livet. För det andra skulle staten sedan ta över ansvaret och aktivt driva in skulden från gärningsmannen så att det i slutändan alltid garanterades att han eller hon i praktiken aldrig undkom sitt skadeståndsansvar.

3. Effektivare hantering av ersättning till brottsoffer, punkt 2 (V)

av Jon Thorbjörnson (V).

Förslag till riksdagsbeslut

Jag anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 2 borde ha följande lydelse:

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i reservationen och tillkännager detta för regeringen.

Därmed bifaller riksdagen motion

2019/20:142 av Linda Westerlund Snecker m.fl. (V) yrkande 3 och
bifaller delvis motionerna

2019/20:261 av Mikael Larsson (C),

2019/20:823 av Richard Jomshof m.fl. (SD) yrkande 15,

2019/20:1643 av Ann-Sofie Lifvenhage (M),

2019/20:2016 av Johan Pehrson m.fl. (L) yrkande 17,

2019/20:2832 av Ulf Kristersson m.fl. (M) yrkande 28,

2019/20:3239 av Markus Wiechel m.fl. (SD) yrkande 4,

2019/20:3348 av Andreas Carlson m.fl. (KD) yrkande 14 och

2019/20:3508 av Johan Forssell m.fl. (M) yrkandena 1 och 2.

Ställningstagande

Jag anser att det är av stor vikt att utformningen av systemet med brottsskadeersättning inte gör det svårare för människor som utsatts för brott att erhålla ersättning. Dagens ordning när det gäller möjligheten att få brottsskadeersättning kan upplevas som krångligt och onödigt byråkratiskt av de personer som har utsatts för brott, och det finns därför anledning att se över denna. Regeringen bör därför utreda hur utbetalningen av brottsskadeersättning kan bli enklare och mindre byråkratisk.

En modell som bör övervägas i det sammanhanget är den som enligt uppgift tillämpas i bl.a. Norge. Den innebär att en ansökan om brottsskadeersättning sänds direkt till motsvarigheten till Brottsoffermyndigheten. Myndigheten gör sedan en bedömning av huruvida brott har skett och gör om så är fallet en utbetalning direkt till brottsoffret. Brottsoffermyndigheten (staten) driver sedan in skadeståndet från gärningspersonen. Denna ordning innebär att brottsoffer får ersättning snabbare än vad som är fallet med vårt nuvarande system.

4. Effektivare hantering av ersättning till brottsoffer, punkt 2 (L)

av Fredrik Malm (L).

Förslag till riksdagsbeslut

Jag anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 2 borde ha följande lydelse:

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i reservationen och tillkännager detta för regeringen.

Därmed bifaller riksdagen motion

2019/20:2016 av Johan Pehrson m.fl. (L) yrkande 17 och
bifaller delvis motionerna

2019/20:142 av Linda Westerlund Snecker m.fl. (V) yrkande 3,

2019/20:261 av Mikael Larsson (C),

2019/20:823 av Richard Jomshof m.fl. (SD) yrkande 15,

2019/20:1643 av Ann-Sofie Lifvenhage (M),

2019/20:2832 av Ulf Kristersson m.fl. (M) yrkande 28,

2019/20:3239 av Markus Wiechel m.fl. (SD) yrkande 4,

2019/20:3348 av Andreas Carlson m.fl. (KD) yrkande 14 och

2019/20:3508 av Johan Forssell m.fl. (M) yrkandena 1 och 2.

Ställningstagande

Jag anser att man bör se över reglerna om utbetalning av skadestånd i syfte att förkorta väntetiderna för brottsoffer. De måste snabbare än vad som är fallet i dag kunna få ut det skadestånd som domstolen har tilldömt dem. Det kan t.ex. röra sig om att få bättre juridiskt stöd för att driva in beloppet eller om att staten betalar ett motsvarande belopp till brottsoffret och sedan kräver in det av den dömda. En översyn av reglerna bör därför göras för att lägga grunden för en framtida reform av hanteringen av ersättning till brottsoffer.

BILAGA I

Förteckning över behandlade förslag

Propositionen

Proposition 2019/20:87 Inget grundavdrag vid bestämmande av brottsskadeersättning:

Riksdagen antar regeringens förslag till lag om ändring i brottsskadelagen (2014:322).

Följdmotionen

2019/20:3508 av Johan Forssell m.fl. (M):

1. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att ytterligare stärka brottsofferperspektivet och tillkännager detta för regeringen.
2. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om effektivare hantering av ersättning till brottsoffer och tillkännager detta för regeringen.

Motioner från allmänna motionstiden 2019/20

2019/20:142 av Linda Westerlund Snecker m.fl. (V):

3. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen bör utreda hur utbetalning av brottsskadeersättning kan bli enklare och mindre byråkratisk och tillkännager detta för regeringen.

2019/20:261 av Mikael Larsson (C):

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att säkerställa att skadestånd utbetalas till de drabbade och tillkännager detta för regeringen.

2019/20:823 av Richard Jomshof m.fl. (SD):

15. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om en statlig skadeståndsgaranti och tillkännager detta för regeringen.

2019/20:1643 av Ann-Sofie Lifvenhage (M):

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att se över regelverket för brottsskadeersättning så att brottsofferperspektivet betonas och att utreda om den av domstol fastställda ersättningen kan betalas ut genom

Brottsoffermyndigheten utan att brottsoffret själv måste agera, och detta tillkännager riksdagen för regeringen.

2019/20:2016 av Johan Pehrson m.fl. (L):

17. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om reformerade skadestandsregler och tillkännager detta för regeringen.

2019/20:2832 av Ulf KristerSSon m.fl. (M):

28. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att se över regelverket för utbetalning av brottsskadeersättning och tillkännager detta för regeringen.

2019/20:3239 av Markus Wiechel m.fl. (SD):

4. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att brottsoffer ska slippa driva in sina skadestånd och tillkännager detta för regeringen.

2019/20:3348 av Andreas Carlson m.fl. (KD):

14. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om automatisk utbetalning av skadestånd och tillkännager detta för regeringen.

BILAGA 2

Regeringens lagförslag

Förslag till lag om ändring i brottsskadelagen (2014:322)

Härigenom föreskrivs i fråga om brottsskadelagen (2014:322)
dels att 13 § ska upphöra att gälla,
dels att rubriken närmast före 13 § ska utgå.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 2020.